

Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Hazırlanan Hutbelerde (2015-2017) Siyer Öğretimi –Sorunlar ve Çözüm Önerileri-*

**Teaching Sirah in the Khutbah (2015-2017) Prepared by Presidency of
Religious Affairs – Problems and Solution Offers –**

Asım SARIKAYA^a

^a Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Siyer-i Nebi ve İslam Tarihi Anabilim Dalı
e-Posta: asimmsarikaya@gmail.com , <https://orcid.org/0000-0002-7109-3844>

Makale Bilgileri

Geliş Tarihi:	17.10.2019
Kabul Tarihi:	22.11.2019
Yayın Tarihi:	27.12.2019

Özet

Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkemizde İslâm diniyle ilgili işleri yürüten tek resmî kurumdur ve 1924'te kuruluşundan günümüze değin toplumu dinî yönden aydınlatmak gayesiyle çeşitli hizmetler yürütmektedir. Bu hizmetler arasında Cuma ve bayram hutbeleri yer almaktadır. Diyanet, bu hutbelerle toplumun büyük bir kesimiyle her hafta düzenli bir şekilde doğrudan iletişim kurabilmektedir. Öyle ki, Cuma ve bayram namazlarına iştirak edenlerin sayısı, beş vakit namaz ibadetini yerine getirenlerden katbekat fazladır. Diğer bir ifadeyle Diyanet, hutbelerle toplumun neredeyse her tabakasına hitap etmektedir. Öte taraftan bu bağlamda ifade etmeliyiz ki hutbeyle toplumun farklı kesimlerine ulaşmanın kolay olması, istismar edilmeye açık bir alan olduğunu göstermektedir. Nitekim geçmişte olduğu gibi günümüzde de gerek İslam dünyası gerekse diğer toplumlar içerisindeki cemaat, dernek ve vakıf tarzı oluşumlar, liderler tarafından irat edilen hutbelerden beslenmektedir. Bu yüzden hutbelerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Diyanet'in hutbelerin her aşamasında tüm sorumluluğu üstlenmiş olmasını, bu konudaki farkındalığına işaret olarak değerlendirmemiz mümkündür. Hutbelerin Müslümanların din algısının oluşmasında, yeniden şekillenmesinde ve hatta onların gündemini belirlemede de büyük bir yeri vardır. Şüphesiz bu noktada Hz. Peygamber'in hayatı büyük bir ehemmiyete sahiptir. Malum olduğu üzere Müslümanların zihin dünyasını ve toplumsal yapısını inşa etmek, onlara ahlakî norm ve değerleri öğretmek ancak Hz. Peygamber'i anlatmakla, onu model olarak sunmakla, örnekliliğini ulaştırmakla söz konusudur. Bu durum hutbelerin önemini bir kez daha göstermektedir. Hutbelerin taşıdığı bu kıymetten dolayı siyer anlatımı bağlamında müstakil bir çalışma olarak ele alınmayı gerekli kılmaktadır. Bu yüzden çalışmamızda Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı camilerde okutulan hutbelerdeki siyer kapsamına giren anlatımları bütün yönleriyle incelemeyi amaçladık. Ancak çalışmamızı 2015-2017 yılları arasında okutulan hutbelerle sınırlı tuttuğumuzu burada kaydetmeliyiz. Söz konusu yıllar arasında camilerde toplamda 162 hutbe irat edilmiştir. Bu hutbelerde siyer anlatımını ve öğretimini saptamaya çalıştık. Akabinde tespit ettiğimiz problemlere bazı çözüm önerilerinde bulunduk. Hutbelerde Hz. Peygamber'in sözlerine ve hayatından kesitlere farklı konular bağlamında sık sık yer verilmektedir. Ancak gerek Hz. Peygamber hayatından anlatılan kesitler gerekse sunulan peygamber profilleri, muhatap kitlenin çeşitliliğine karşın oldukça farklılık arz ettiği görülmektedir. Aynı durumun hutbelerde başvurulan kaynaklar için de geçerli olduğunu zikretmemiz gerekmektedir. Esasında bu durum çözümler üretmek yerine bir takım problemlere sebebiyet vermektedir. Şüphesiz, Hz. Peygamber'in gerek şahsiyetinin gerekse hayatının istismar edilmesi bunların başında gelmektedir. Bunun neticesinde Müslümanlar

* 8-10 Şubat 2018 tarihli Diyanet Teşkilatı ve Sivil Toplum Kuruluşlarında Siyer Öğretimi Problemleri ve Çözüm Önerileri başlığını taşıyan V. Siyer Çalıştayında sözlü olarak sunulan tebliğimizin gözden geçirilerek düzenlenmiş halidir.

arasında meydana gelen kırılma ve sarsıntılara ise tarih şahitlik etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Hutbe, Siyer Öğretimi, Siyer

Giriş

Osmanlı coğrafyasının tamamında cemaatin Arapça bilip bilmediği dikkate alınmaksızın Cuma ve bayram hutbeleri Arapça okunmuştur.¹ Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanının akabinde ise Diyanet teşkilatı kurulmuş² ve bu arada hutbelerin dili Arapça mı Türkçe mi olması gerektiği gündeme gelmiştir. 21 Şubat 1925 tarihinde TBMM'de yapılan görüşmelerle hutbelerin Türkçe okutulmasına ve Türkçe hutbe kitabı hazırlanmasına karar verilmiştir.³

1926 yılı sonunda bir komisyon tarafından hazırlanan 58 hutbe örneği Diyanet İşleri Başkanlığı'na sunulmuştur. Bu hutbelere onay veren dönemin Diyanet İşleri Başkanı M. Rifat Börekçi, onların bir yazı ekinde hatiplere gönderilmesini sağlamıştır. Bu yazıda dua ve övgü ile bundan sonra gelen Kur'ân ve hadis metinlerinin Arapça ve Türkçe, öğüt kısmının ise sadece Türkçe okunması istenmiştir. Bu usül Başkan Rifat Börekçi'nin imzasıyla 1927 yılında yürürlüğe girmiş⁴ ve günümüze kadar büyük bir değişim olmaksızın takip edilmiştir.

Hutbe iradı uzun bir süre, Diyanet tarafından hazırlanan kitaplardan istifade etmek ya da her görevlinin kendi hutbesini hazırlaması suretiyle yerine getirilmiştir. Bununla birlikte 1962'de yayın hayatına başlayan *Diyanet İlmî Dergi*, 1968'de yayımlanmaya başlanan *Diyanet Gazetesi*⁵ ve daha sonra bu gazetenin yerine çıkarılan *Diyanet Aylık Dergi* ile birlikte Başkanlık tarafından her ay hutbe metinleri verilmiştir. 1989 yılından 1998'e kadar Diyanet tarafından yayımlanan genelgede öncelikle Başkanlıkça yayımlanan ve incelemeyen geçen metinlerin hutbe olarak okunacağı ifade edilmiştir. 1998 yılına gelindiğinde ise hutbelerin, il müftülüklerince tespit edilen konulardan seçilmesi ve önemli gün ve haftalar münasebetiyle okunacak hutbelerin gerek duyulduğunda Diyanet İşleri Başkanlığına gönderilmesi isteği bir genelgeyle duyurulmuştur.⁶ 1999 yılında ise “merkezî hutbe” uygulamasına katı bir şekilde geçilmiş, Din İşleri Yüksek Kurulunca hazırlanan ve *Diyanet Aylık Dergi* ekinde gönderilen

¹ M. Kâmil Yaşaroğlu, “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hutbe Hizmetlerine Genel Bir Bakış”, içinde *Hutbe Kitabı*, ed. Emine Görsoy Naskali. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 105. Osmanlı devletinde ilk Türkçe hutbe 1911 tarihinde okundu. Bkz., Yarcı Güler, “Osmanlı'da Hutbe”, *Hutbe Kitabı*, ed. Emine Görsoy Naskali. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 101. Osmanlı Döneminde hutbeler hakkında detaylı bilgi için bkz., Recâi Doğan, “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler,” *Ankara Üniversitesi İFD*, no 39 (1999): 491-533; Nesimi Yazıcı, “Osmanlı Son Döneminden Cumhuriyete Hutbelerimiz Üzerine Bazı Düşünceler,” *Ankara Üniversitesi İFD*, Özel Sayı (1999), 209-16; Zeki Salih Zengin, “Osmanlılar Döneminde Yaygın Din Eğitimi Faaliyeti Olarak Hutbeler,” *Çukurova Üniversitesi SBED*, no 17 (2008): 379-98; Emine Gürsoy Naskali, “Cuma Hutbeleri ve Toplumun Talepleri,” *Hutbe Kitabı*, ed. Emine Görsoy Naskali. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 343-56.

² Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşu hakkında bkz., Ramazan Boyacıoğlu, “Hilafetten Diyanet İşleri Başkanlığı'na Geçiş” (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1992); Mehmet Aksoy, “Şeyhülislamıktan Diyanet İşleri Başkanlığı'na Geçiş”, (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997).

³ Bu süreç hakkında detaylı bilgi için bkz., Mehmet Sırrı Şık, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2019), 30 vd.

⁴ Yaşaroğlu, “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hutbe Hizmetlerine Genel Bir Bakış,” 107; Şık, “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi,” 31.

⁵ İlk sayısı 22 Kasım 1968'de yayınlanan *Diyanet Gazetesi*, 1980 yılı sonuna kadar 15 günde bir sayı, 1 Ocak 1980 tarihinden itibaren ayda bir sayı ve aylık olarak yayınlanmıştır. 1 Ocak 1991 tarihinden itibaren ise ismi *Diyanet Aylık Dergi* olarak değiştirilerek yayın hayatına devam etmiştir. Detaylı bilgi için bkz., Vahdettin Akgün, “Diyanet Gazetesinde Yayınlanan Hutbe Konular,” *Diyanet İlmî Dergi*, no 30 (1994): 77.

⁶ Yaşaroğlu, “Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hutbe Hizmetlerine Genel Bir Bakış,” 108-9.

hutbelerin okunması, derginin ulaşmaması halinde Başkanlığın internet sitesinden hutbelerin temin edilmesi gerektiği bildirilmiştir.

Görüldüğü üzere Diyanet'in kuruluşundan itibaren hutbelerin merkezi ya da müftülükler tarafından hazırlanması hususunda farklı uygulamalar söz konusu olmuştur. Bu uygulamalarda ise dönemin siyasi havası etkili olmuş, hatta kimi zamanlar hangi birimin hazırlayacağını da ötesine geçilmiş ve ele alınacak konuların mahiyetine kadar müdahale edilmiştir.⁷

Günümüzde hutbelerle ilgili yürürlükte olan talimat 2006 yılında yayınlanmıştır.⁸ Böylelikle 1999 yılında başlayan merkezî hutbe uygulamasına 2006 yılı Mayıs ayı sonu itibarıyla son verilmiştir.⁹ Bu talimata göre her il müftülüğünün mahalli ihtiyaçları ve cemaati yakından ilgilendiren hususları dikkate alarak il genelinde okunacak hutbelerin konularını tespit edeceği, ihtiyaç duyulması halinde sosyal şartlara göre okunacak hutbenin konusunun köylerde, dış mahallelerde ve merkezî camilerde ayrı ayrı olabileceği ve hutbelerin yeni bir metotla yazılacağı, bu faaliyetlerin Başkanlık tarafından hazırlanan "Hutbe Hazırlama ve Değerlendirme Kılavuzu"nda belirtilen esas ve usüller çerçevesinde yürüteceği il müftülüklerine bildirilmiştir. Ayrıca talimatta "Başkanlıktan hutbe gönderilmesi halinde, belirtilen tarihte o hutbe okutulur" denilerek gerektiğinde Başkanlığın merkezi hutbe hazırlama hakkı da korunmuştur.¹⁰

2013 yılında Başkanlık daimî genelgesinde yapılan bir değişiklikle il ve ilçe irşat kurulları oluşturulmuş ve hutbe hizmetleri il irşat kuruluna tevdi edilmiştir. Bu kurul tarafından genel olarak üçer aylık periyotlar halinde belirlenen¹¹ hutbeler, okunacağı tarihten bir ay önce Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Yönetim Sistemi (DHYS) üzerinden gönderilmekte ve Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesindeki Hutbe İnceleme Komisyonu illerden gelen bu hutbeleri incelemektedir.¹²

Hutbe yazma süreci yukarıda beyan ettiğimiz üzere devam etmektedir. Bununla birlikte çalışmamız esnasında incelediğimiz hutbelerin tamamı Diyanet tarafından hazırlanmıştır. Dolayısıyla resmi olarak bir tezatlık olmasa da kısmen merkezî hutbe uygulamasının devam ettiği söylenebilir.

Çalışmamızda 2015-2017 yılları arasında minberlerde okunan Cuma ve bayramı hutbeleri incelenmiştir. Söz konusu dönemde camilerde toplamda 162 hutbe¹³ okunmuştur. Ancak iki hafta¹⁴ hutbe yayınlanmamış ve hutbe konusu müftülüklere bırakılmıştır. Her müftülüğün farklı bir konuyu belirlemesi nedeniyle bu tarihlerde hazırlanan hutbelere yer

⁷ Bkz., Ahmet Yaşar Akkaya, "Darbe Döneminde Diyanet Hutbeleri," *Hutbe Kitabı*, ed. Emine Görsoy Naskali. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 331-341.

⁸ Bkz., B.02.1.DİB.0.12.00.01/203-02 sayılı "Hutbe Kılavuzu" isimli talimat.

⁹ Detaylı bilgi için bkz., Zekiye Demir, "Diyanet Hutbelerinde Kadın Söylemi (2011-2013)," *Toplum Bilimleri Dergisi*, no 7 (2013): 98-99.

¹⁰ Yaşaroğlu, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hutbe Hizmetlerine Genel Bir Bakış," 110-111; Şık, 36-37.

¹¹ Demir, 98.

¹² Detaylı bilgi için bkz., Yaşaroğlu, 111 vd.; Şık, "Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi," 37-38.

¹³ 2015 yılında 51 Cuma, 1'er Ramazan ve Kurban Bayramı hutbeleri olmak üzere toplam 53; 2016 yılında 53 Cuma, Ramazan ve Kurban hutbeleri olmak üzere toplam 55; 2017 yılında ise 52 Cuma, 1 Ramazan, 1 Kurban hutbesi olmak üzere toplam 54 hutbe okunmuştur. Sonuç olarak bu yıllarda toplamda 162 hutbe okunmuştur.

¹⁴ 1 Mayıs 2015 ve 25 Eylül 2015 tarihlerinde hutbe yayınlanmamıştır.

vermedik. İncelenen hutbelere ise Diyanet’in resmi internet sitesinden ulaşılmıştır.¹⁵ Ancak burada yer almayan bazı Cuma ve bayram hutbeleri, Rize müftülüğünün resmî sitesinden¹⁶ temin edilmiştir.

Takip ettiğimiz yöntem ile ilgili bazı hususlar şunlardır:

– Çalışmamız Siyer ilmi alanına giren konuları kapsamaktadır. Çalışmamızın sınırlarını aşmamak için sahabilere –Bilâl-i Habeşî’nin Hz. Ebû Bekr döneminde ezan okuması gibi– veya daha sonraki dönemlere ait tarihi bilgilere –Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilmesi gibi– yer vermedik.

– Siyer rivâyetleri önceliğimiz olmasına rağmen sözler de hayatına dâhildir kabulünden hareketle birçok hadisi de çalışmamız içerisinde değerlendirdik. Bu bağlamda kaydetmemiz gereken diğer bir husus ise hadisleri çıkardığımız zaman siyere dair neredeyse metin/anlatım kalmayacağıdır.

– Şahsi düşüncemiz hangi yönde olursa olsun Hz. Peygamber’e dair sunulan tüm bilgilere çalışmamızda yer verme gayreti içinde olduk. Dolayısıyla çalışmamızda yer alan bilgilerin tamamını kabul ettiğimiz ya da yanlışladığımız gibi bir tutum söz konusu değildir.

Diyanet İşleri Başkanlığı Hutbelerindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

A. Sorunlar

Hutbelerdeki Siyer anlatım sorunlarını “Kaynak”, “İçerik” ve “Güncellik” problemleri olmak üzere üç başlık altında ele almak mümkündür.

1. Kaynak Problemi

2015-2017 yılları arasındaki hutbelerde klasik Hadis kaynaklarından *Kütüb-i Tis’a* olarak isimlendirilen Buhâri ve Müslim’in *Sahih*’leri, Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmîzî, İbn Mâce ve Dârimî’nin *Sünen*’leri, Mâlik’in *Muvattâ’sı* ve Ahmed b. Hanbel’in *Müsned*’i yoğun olarak kullanılmıştır. Ayrıca Abdürrezzâk’ın *Musannefi*, Beyhaki’nin *Sünenü’l Kübrâ* ve *Şuabü’l-İmân* eserleri, İbn Hibbân’ın *Sahih*’i, Hâkim en-Nisâbüri’nin *Müstedrek*’i, Taberânî’nin *Mu’cemu’l-Evsaf*’ı zaman zaman başvuru kaynakları arasında yer almıştır.

Hutbelerde Siyer ve Tarih ilmi alanında sadece üç eser kullanılmıştır. Bunlar İbn Hişâm’ın *Siretü’n-Nebeviyye*’si, Belâzurî’nin *Ensâbü’l-Eşraf*’ı, Zehebi’nin *Siyeru A’lâmi’n-Nübelâ*’sıdır. Bunlar içerisinde en çok kullanılan İbn Hişâm’ın *Sire*’sine ise sadece dört kez atıf yapılmış olması Siyer ve İslâm Tarihi kaynaklarının ne denli az kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Çağdaş eserlerin ise kullanılan kaynaklar arasında yer almadığını özellikle ifade etmemiz gerekmektedir. Eserlerin yazıldığı dönemin ürünü olduğu, kendi döneminin zihniyetini yansıttığı malumdur. Dolayısıyla klasik eserlerle birlikte çağdaş eserlerin kullanılmaması çözüm üretmekten ziyade birtakım problemlerin ortaya çıkmasına sebep olduğu aşikardır.

¹⁵ Bkz., Erişim tarihi: Ekim 16, 2019, <https://www2.diyaret.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/sayfalar/hutbelerlistesi.aspx>

¹⁶ Erişim tarihi: Ekim 16, 2019, <http://www.rizemuftulugu.gov.tr/haberler.asp?katID=14>.

Kaynaklarda Hadis kitaplarının öncelenmekten de öte âdeta tek kaynak türü olarak kullanımını, siyer anlatımlarında hadis kitaplarında geçen rivâyetlerle yetinilmesine sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla bu yaklaşım tarzı hem konu seçimini hem de içeriği doğrudan etkilemiştir.

Ayrıca kullanılan eserlerin bu kadar sınırlı olması, örneklem sorununu da beraberinde getirmiştir. Rivâyetlerde tekrara düşülmesi,¹⁷ bazılarında Hz. Peygamber'in hayatına hiç temas edilememesi¹⁸ ya da doğru ve yeterli örneklerin verilememesinin¹⁹ söz konusu durumdan kaynaklandığı söylenebilir.

Kanaatimizce kaynak kullanımındaki söz konusu durumun sebebi, hadis kitaplarındaki konu tasnifinin hutbe hazırlanmasına sağladığı kolaylıktır. Başka bir deyişle hadislerin mevcut tasnifi hutbelerde kullanılacak metinlere kolaylıkla ulaşılmasını sağlamaktadır. Diğer bir sebep ise hutbelerde *Kütüb-i Tis'a* eserleriyle sınırlı kalınması düşüncesidir. Ancak Diyanet'in hutbe hazırlama kılavuzunda bu duruma yönelten sınırlayıcı ya da kısıtlayıcı ifadeler yer almamakta, aksine kazanımlara ulaştıracak muhteva için uygun kaynakların kullanılabilmesi belirtilmektedir.²⁰

Hutbelerde hazırlanmasında kullanılan kaynaklara dipnotta yer verilmekle beraber hutbe içerisinde alıntılanan metinlerin kaynağı zikredilmemektedir. Aslında ara sıra kaynak zikri cemaatin alıntılanan metne güven duygusunu arttırmasının yanı sıra onların dikkatini çekme, zihnini toparlama, okumaya yönlendirme, dinî literatüre âşinalık gibi kazanımları da sağlayacaktır.

2. İçerik Problemi

Hutbelerin merkezi olarak hazırlanması, konu seçimini ve içeriğini doğrudan etkilemekte olup konuların her kesimi kuşatan ve kapsayan genele hitap eden bir üslûpla tercih edilmesini gerektirmektedir. Diyanet'in hutbelerin hazırlanışı sürecinde hem konu seçiminde hem de içerik ve üslûpta buna dikkat ettiğini söylemeliyiz.

Mamafih söz konusu durum bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bunların başında inanç, ibadet ve ahlak alanındaki konulara ağırlık verilirken Siyer'in sadece bu bağlamda kullanımını görmektedir. Örneğin ibadet temalı bir hutbede Hz. Peygamber'in gece ibadetini anlatan²¹ ya da şefkat konulu bir hutbede Hz. Peygamber'in torunlarına davranışını²² yansıtan rivâyetler yer almaktadır. Rivâyetlerin konuyla ilişkisi yönünden bir problem taşımadığı hatta rivâyet ile konu bütünlüğünün gözetilmesi açısından olumlu olduğu

¹⁷ Mesela Hz. Peygamber'in Safâ Tepesinden Kureyş'i İslâm'a davetini anlatan rivâyet, hem 05.08.2016'inde okunan *Kulluk Sadece Allah'a Özgüdür* başlıklı hutbede hem de Kutlu Doğum Haftası etkinlikleri dolayısıyla hazırlanan 14.04.2017 tarihli *Hz. Peygamber ve Güven Toplumu* isimli hutbede yer almaktadır. Keza 06.03.2015 tarihli *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez* hutbesinde geçen Hz. Aişe'ye Hz. Peygamber'in ibadet hayatı hakkında soru soran üç sahabeyle ilgili rivâyet, 15.07.016 tarihli *Hayatımızı İbadet Kılabilmek* başlıklı hutbede tekrar edilmiştir.

¹⁸ 2017 yılı Ocak ve Şubat aylarındaki hutbelerde siyer anlatımı yer almamaktadır.

¹⁹ 2015 yılında okunan *Erdemli Bir Duruş: Sadakat, Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı, İnsanı İyilik Yaşatır* başlıklı hutbeler Hz. Peygamber'in hayatından doğru ve yeterli örneklerin verilemediği hutbelere aittir.

²⁰ Bkz., B.02.1.DİB.0.12.00.01/203-02 sayılı "Hutbe Kılavuzu".

²¹ Bkz., 06.02.2015 tarihli hutbe: *Şükür Nimetleri Artırır*; 06.03.2015 tarihli hutbe: *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez*; 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 03.06.2016 tarihli hutbe: *Gelin Gönüller Yapalım*; 15.07.016 tarihli hutbe: *Hayatımızı İbadet Kılabilmek*; 27.01.2017 tarihli hutbe: *Namazı Zayi Etmek*; 27.10.2017 tarihli hutbe: *Şükreden Bir Kul Olabilmek*.

²² Bkz., 17.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an, Ramazan ve Çocuk*; 09.06.2017 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım*.

söylenbilir. Fakat yoğunluğun bu konular ekseninde olması Hz. Peygamber'in hayatına dair verilen bilgilerin belirli alanlarda sınırlı kalması gibi bir takım problemleri ortaya çıkarmaktadır.

Hutbelerin içeriğiyle ilgili problemlerli konulardan birisi de model peygamber meselesidir. Hutbelerde Hz. Peygamber'in modelliği vurgulanmış ve bunun önemi defaatle zikredilmiştir.²³ Lakin modelliğine yapılan vurgu ve önemin, metne yansıtılmasında bir tutarsızlık bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in "çağlar üstü örneklik", "eşsiz örneklığe sahip" vb. niteliklerle tanıtılmasına karşın, ona dair sunulan modellikler belirli alanlarda kalmıştır. Aslında konuların inanç, ibadet ve ahlak alanlarında ön plana çıkması Hz. Peygamber'in sınırlı bir alanda model olarak sunulmasına ve muhatap kitle tarafından böyle algılanmasına neden olmaktadır.

Genel olarak Hz. Peygamber'in modelliği; ahlak, rahmet, günlük yaşantıda sadece dinî yönü vurgulanan, insan hayatına her an şekil veren müdahaleci ve hayatı tavsif, tanzim eden olarak sunulmaktadır.²⁴ Bu modellikleri kabul etmekle beraber, Hz. Peygamber'in bunları insanlara direktiflerle, emirlerle yön veren, ayrıca her daim konuşan, öğüt veren olarak gösterilmesi diğer bir problemi oluşturmakta olup yöneten, yaşayan, sohbet eden peygamber modelini geri planda bırakmaktadır. Diğer bir tabirle Hz. Peygamber özellikle siyasi ve sosyal hayattan kopuk, çevresiyle ilişkisi sadece dinî düzlemde devam eden bir model olarak sunulmuştur.

Pek çok konunun tekrar tekrar işlenirken mutlaka üzerinde durulması gereken bazı konulara hiç yer verilmemesi de içerikte yer alan başka bir problemdir. Örneğin namaz, dürüst olmak ve sevmenin önemi vb. konular birçok kez ele alınmıştır. Bu konuların yaşadığımız toplumda öneminin farkında olmakta beraber diğer konuların işlenmemesine bir gerekçe olacağı kanaatinde değiliz. Bir Müslüman için dürüst olmasının, farklı düşünce, inanç ve kültürlerle birlikte yaşayabilmesinin gerektiğini öğretmek ne kadar önemliyse engelli insanlarla iletişim kurabilmesi, onların toplumdaki yerini bilmesi, doğayla/tabiatla ilişkisinin mahiyetini öğrenmesi aynı derecede öneme sahiptir. Benzer şekilde toplu ulaşım araçlarını kullanmada dikkat edilmesi gereken hususlar veya sürücü olduğunda trafik kurallarına riayet gibi konuların da hutbelere yansması aynı öneme sahip ve hatta günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçası olduğu için daha fazla ihtiyaç olduğu söylenebilir.

²³ Örnek hutbeler için bkz., 30.01.2015 tarihli: *Allah'ın Son Dini İslam*; 06.02.2015 tarihli hutbe: *Şükür Nimetleri Arttır*; 13.02.2015 tarihli hutbe: *İman*; 20.02.2015 tarihli hutbe: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!* 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 31.07.2015 tarihli hutbe: *İnsan: Akıllı ve Sorumlu Varlık*; 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*; 15.04.2016 tarihli hutbe: *Tevhid ve Vahdet Medeniyeti*; 25.11.2016 tarihli hutbe: *Hayatın Gayesi*; 20.01.2017 tarihli hutbe: *Rahmân'ın Mümin Kulları*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Mümin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 19.05.2017 tarihli hutbe: *Gerçek Özgürlük: Allah'a Kulluk*; 13.10.2017 tarihli hutbe: *Cennet Yolcusu Olabilmek*.

²⁴ Ahlak peygamberi olduğunu vurgulayan hutbe örnekleri için bkz., 23.01.2015 tarihli hutbe: *Erdemli Bir Duruş: Sadakat*; 04.09.2015 tarihli hutbe: *Kardeşliği Körelten Afetler: Tecessüs, Su-i Zan*; 06.05.2016 tarihli hutbe: *O Büyük Güne Hazır Mıyız?*; 10.03.2017 tarihli hutbe: *Kötülüğe Engel Olabilmenin Yolu İyiliktir*. Rahmetinin öne çıktığı örnek hutbeler için bkz., 03.04.2015 tarihli hutbe: *Hakiki Sevgi: Allah'ı Sevmek, Allah İçin Sevmek*; 17.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an, Ramazan ve Çocuk*; 03.11.2017 tarihli hutbe: *Sünnet: Nebevi Kılavuz*. Müdahaleci peygamber profili çizen hutbeler için bkz., 27.02.2015 tarihli hutbe: *Ölüm ve Ötesi*; 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*; 20.01.2017 tarihli hutbe: *Rahmân'ın Mümin Kulları*. Çizilen diğer peygamber modellikleri için bkz., 13.02.2015 tarihli hutbe: *İman*; 27.05.2016 tarihli hutbe: *Namaz Arınmadır*; 27.02.2017 tarihli hutbe: *Ölüm ve Ötesi*; 07.04.2017 tarihli hutbe: *Zulüm Ebedi Değildir*.

Hutbelerde Hz. Peygamber'in hadislerinin yanı sıra hayatına dair bilgiler de verilmiştir.²⁵ Tematik bir siyer anlatımından ziyade kesitler şeklinde sunulan bu bilgilerin, Hz. Peygamber'in hayatını öğretmek amacı taşımadığı, aksine bu konuların toplumu sürekli yönlendirme kaygısıyla seçildiği kanaatindeyiz. Bu yaklaşımla Hz. Peygamber'in hayatının bilinmesinin önemi arka plana atılmaktadır. Ayrıca bazı hutbelerde olayların sonuçları, sebeplerin önüne geçmesi problemi vardır. Hz. Peygamber'in hizmetinde çalışan Yahudi bir genci ölüm döşegindeyken hasta ziyaretinde bulduktan sonra ona İslâm'ı telkin etmesi üzerine gencin müslüman olması rivâyeti söz konusu durumun örneğidir.²⁶ Hz. Peygamber'in gence İslâm'ı telkin etmesi ziyaret sonucunda gerçekleşen bir olaydır. Ancak hutbede bu durum olayın merkezine yerleştirilerek, Hz. Peygamber'in Yahudi bir gençle iletişimi ve birlikte yaşama tecrübesi göz ardı edilmektedir.

Diğer bir sorun, hutbelerdeki Hz. Peygamber için kullanılan ifadelerle ilgilidir.²⁷ Hz. Peygamber'e dair pek çok ifade kullanılmakla beraber "Efendimiz", "Efendiler Efendisi" gibi ifadelerin 15 Temmuz darbe girişiminden sonra da kullanılmaya devam edilmesi kanaatimizce Hz. Peygamber ve İslâm'ı istismar etmek suretiyle kendi otoritesini kurmak isteyenlere açık kapı niteliği taşımaktadır.

3. Güncellik Problemi

Güncellik probleminden kasıt günümüzde yaşanan bir mesele ya da problemi ele alan hutbelerde Hz. Peygamber'e yaklaşımın nasıl olduğudur. Malum olduğu üzere insanlar ilgi alanına giren, ihtiyaç hissettiği, gelecekte karşılaşma ihtimali olan mesele ya da problemleri öğrenmeye daha isteklidirler. Dolayısıyla hutbelerin güncel konuları ele alması ve mesele hakkında bir mesaj vermesi durumunda insanlar üzerinde daha etkili olacağı aşîkardır.

Yukarıda değinilen konular dışında siyasî, sosyal, kültürel ve milli olaylar da zaman zaman hutbelerde ele alınan meseleler arasındadır.²⁸ Açıkça ifade etmek gerekirse Diyanet'in

²⁵ Örnekler için bkz., 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 03.07.2015 tarihli hutbe: *Cennet Kapılarının Anahtarı: Yetimler*; 22.04.2016 tarihli hutbe: *Tevhid ve Vahdetin Öncüsü müminler*; 22.01.2016 tarihli hutbe: *Söz Ahlakı*; 04.03.2016 tarihli hutbe: *Kitaplara İman*; 05.08.2016 tarihli hutbe: *Kulluk Sadece Allah'a Özgüdür*; 19.08.2016 tarihli hutbe: *Mümin ve Emanet Bilinci*; 15.04.2016 tarihli hutbe: *Tevhid ve Vahdet Medeniyeti*; 23.12.2016 tarihli hutbe: *Allah'ın Yardımı Müminlerle Beraberdır*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Mümin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 28.07.2017 tarihli hutbe: *Yaratan, Yaşatan, Hidayet Veren Allah'tır*; 29.09.2017 tarihli hutbe: *Cami, Şehir ve Medeniyet*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*.

²⁶ Bkz., 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*.

²⁷ Hz. Peygamber için kullanılan ifadeler bkz., Ek 1.

²⁸ Bkz., 24.07.2015 tarihli hutbe: *Gün Birlik ve Dirlik Günüdür*; 27.03.2015 tarihli hutbe: *Kul ve Kamu Hakkı*; 21.08.2015 tarihli hutbe: *Birlik ve Beraberliğimiz Harcı: Kardeşliğimiz*; 20.11.2015 tarihli hutbe: *Küresel Terörün Hedef Aldığı Din: İslam*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 29.07.2016 tarihli hutbe: *En Büyük Bozgunculuğu, Dinin Muazzez Değerlerini İstismar Etmektir*; 14.07.2017 tarihli hutbe: *Salâların Şahit Olduğu Direniş: 15 Temmuz*; 26.08.2016 tarihli hutbe: *Hayat Veren Din: İslam*; 21.07.2017 tarihli hutbe: *Tükenmeyen Hüznümüz: Kudüs ve Mescidi Aksa*; 08.09.2017 tarihli hutbe: *Mazlumun Yanında Olmak*; 08.12.2017 tarihli hutbe: *Kapanmayan Yaramız: Kudüs*; 16.01.2015 tarihli hutbe: *Allah'ın Kutlu Elçilerine Saygı*; 20.02.2015 tarihli hutbe: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!*; 05.06.2015 tarihli hutbe: *İslâm, Irkçılığın Her Türüsünü Reddeder*; 16.10.2015 tarihli hutbe: *Merhamet İksirini Yudumlayabilmek*; 15.01.2015 tarihli hutbe: *İmtihanın Adı: Fitne*; 22.01.2016 tarihli hutbe: *Söz Ahlakı*; 12.02.2016 tarihli hutbe: *Peygambere İman Tevhidin Bir Gereğidir*; 14.10.2016 tarihli hutbe: *Hayata Emekle Dokunmak*; 02.12.2016 tarihli hutbe: *Yeryüzünün Küçük ve Onurlu Halifesi: Çocuk*; 03.02.2017 tarihli hutbe: *Ahit, Akit ve Misak Olarak Nikâh*; 07.07.2017 tarihli hutbe: *İmanımız ve İnsanlığımızın İmtihanı: Mülteciler*; 18.08.2017 tarihli hutbe: *Alışveriş ve Ticaret Ahlakı*; 01.12.2017 tarihli hutbe: *Güneşin Doğduğu En Hayırlı Güne: Cuma*; 13.03.2015 tarihli hutbe: *Çanakkale Şehitlerine*; 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Birlikte Yaşama Hakkı*; 08.04.2016 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber, Tevhid ve Vahdet*; 14.04.2017 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Güven Toplumu*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Mümin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 24.11.2017 tarihli hutbe: *Mevlid-i Nebî*; 02.10.2015 tarihli hutbe: *Yaratan Rabbinin Adıyla Oku!*; 23.09.2016 tarihli hutbe: *Allah'ım! İlimle Yücelt Bizi!*; 15.09.2017 tarihli hutbe: *Bilenle Bilmeyenler Bir Olur Mu?*; 13.05.2016 tarihli hutbe: *Huzur ve Muhabbet Ocağı: Ailemiz*; 18.12.2015 tarihli hutbe: *Rahmet ve Merhamet Yüklü Adalet Peygamberi*;

bu konuda büyük ölçüde titiz davrandığını, “15 Temmuz Darbe Teşebbüsü”²⁹ gibi toplumun tamamını ilgilendiren ya da “Özgecan Aslan Cinayeti”³⁰ gibi toplumda infiale neden olan olaylar hakkında hutbe hazırladığını söyleyebiliriz. Ancak bu tür konularda çizilen Hz. Peygamber modelliğinde, ne yazık ki seçmeci bir yaklaşımın olduğunu ve bunun bir problem oluşturduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. “Özgecan Aslan Cinayeti” olayının ele alındığı hutbe bunun en bariz ve çarpıcı örneğidir. Hz. Peygamber’in söz konusu hutbede sadece rahmet, sevgi peygamberi ve insanın yaşamasına önem veren model olarak gösterilmeye devam edilmesi, –her ne kadar bu yönde bir ifade geçmese de– Hz. Peygamber’in rahmet ve sevgisinin, suçluya hak ettiği cezayı uygulamanın önüne geçeceği intibaini uyandırmaktadır.

Güncelliğe dair bir diğer problem de kendilerini bir düşüncenin hâmisini olarak gören bazı grup veya cemaatlerin Hz. Peygamber’in hayatına dayanarak yapmış olduğu istismara karşı bir söylem geliştirilememesidir. Hz. Peygamber’in hayatını kullanarak “Nal-ı Şerif”, “Şa’r-ı Şerif Lokumu” gibi isimlerle piyasaya sürülen şeylerin, İslâm’ı ve Müslümanları istismar ettiği aşikârdır. Fakat incelenen hutbelerde bu ve benzer konulara dair herhangi bir tashih söz konusu değildir. Güncel problemlere dair tashihin tek istisnası “Kur’ân Bize Yeter” söylemidir.³¹ Diyanet, aslında bunu hutbeye taşıyarak bir söylem ortaya koymayı başarmış, ancak devamlılık sağlayamamıştır.

Sünnetin güncelleştirilmesine yönelik anlatımları içermemiş olması da hutbelerdeki bir diğer sorun olduğu kanaatindeyiz. Güncelleştirilmesinden maksadımız özellikle ekonomi, teknoloji ve tıp alanlarındaki gelişmelerle birlikte ortaya çıkan yeni meselelerde Hz. Peygamber’in modelliğidir. Örneklendirmek gerekirse kan bağıışı, organ nakli, telefon ve internet kullanma adabı gibi son yüzyılda ortaya çıkmış meseleleri Hz. Peygamber’in hayatıyla ilişkilendirmektir. Maalesef bu konulara hiç temas edilmemiştir.

B. Çözüm Önerileri

Tebliğde sunulan problemlerin çözümüne ya da asgari düzeye indirilmesine yönelik önerilerimiz ise şunlardır:

1. Bahsettiğimiz problemlerden ötürü merkezî hutbe sisteminden vazgeçilmeli ve müftülükler toplumun ihtiyacını önceleyen, onların dilini yansıtan hutbeler hazırlamalıdır. Merkezî hutbe sistemine devam edilmesi durumunda ise hutbeler daha nitelikli hâla getirilmelidir.

2. Hutbelerdeki kaynak kullanımını genişletilmeli, Hadis kaynaklarının yanı sıra Siyer ve diğer ilimlerin kaynakları da kullanılmalıdır.

10.07.2015 tarihli hutbe: *Kadir Gecesi, Kadir Bilenler İçindir.*

²⁹ Bkz., 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 14.07.2017 tarihli hutbe: *Salâların Şahit Olduğu Direniş: 15 Temmuz*; 29.07.2016 tarihli hutbe: *En Büyük Bozgunculuk, Dinin Muazzaz Değerlerini İstismar Etmektir.*

³⁰ Bkz., 20.02.2015 tarihli hutbe: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!*

³¹ Bu konuyu ele alan *Peygambere İman Tevhidin Bir Gereğidir* başlıklı hutbe, 12.02.2016 tarihinde okunmasının akabinde lehte ve aleyhte birçok tartışmaya yol açmıştır. Detaylı bilgi için bkz., <https://ihvanlar.net/2016/02/12/diyanetten-hadis-inkar-eden-kuran-muslumanligina-cevap-hutbesi/>, <http://hamdikeles.blogspot.com.tr/2016/02/cuma-hutbesi-ve-bize-kuran-yeter-anlays.html>, <https://odatv.com/diyanetten-tartisma-yaratan-hutbe-1202161200.html>, <http://www.risalehaber.com/mustafa-islamoglu-ve-cuma-hutbesi-17943yy.html>, (erişim tarihi: 10.10.2019).

3. Kaynak kullanımında sadece klasik eserlerle yetinilmemeli ve alanın uzmanları tarafından yazılmış çağdaş eserlere de başvurulmalıdır.

4. Hutbelerin okunacağı mahallerde toplumsal ve kültürel yapı analiz edilerek insanların kendilerini bulabileceği Hz. Peygamber modelleri sunularak, Hz. Peygamber'in modellik alanı genişletilmelidir.

5. Konu seçiminin inanç, ibadet ve ahlak ekseninde sınırlandırılmasından vazgeçilerek Hz. Peygamber'in yönetici, lider, komutan, öğretmen, tüccar vb. olduğu yani siyasi ve sosyal hayatı da anlatılmalı, böylece o, camiden çıkartılarak toplumla kucaklaştırılmalıdır.

6. Hz. Peygamber, her zaman ve mekânda konuşan, emirler, direktifler ve öğütler veren bir profil olarak çizilmemelidir. Aksine Hz. Peygamber'in yöneten, yaşayan, gündelik hayatı olan, sahabe sormadıkça bazı konularda konuşmayan, öğüt vermek için insanların uygun zamanını gözetten bir profile sahip olduğu gösterilmelidir.

7. Siyer metinlerine daha çok yer verilmelidir.

8. Yer verilen siyer metinlerindeki çıkarımlar sonuç üzerinden değil, sebepler üzerinden yapılmalıdır.

9. Hutbelerde mesaj verme yükü hafifletilmelidir.

10. Hz. Peygamber'in arkasına sığınarak yapılan istismarın önüne geçilmesi, bilgi karışıklıklarının ortadan kaldırılması amacıyla "Siyer Tashihlerine" yer verilmelidir.

11. Günümüzde istismar edilmiş ve istismara açık olan ifadeler Hz. Peygamber için kullanılmalıdır.

12. Hutbelerin, Hz. Peygamber ve sahabiler arasındaki ilişkilerin verildiği rivâyetler hep olumlama üzerine değil, onların da insan olduğu, hem kendi aralarında hem de çevresindeki insanlarla zaman zaman bir takım sorunlar yaşadıklarını gösteren yani olumsuzlama rivâyetleri üzerine de kurulması modellikleri açısından gerekmektedir.

13. Olay anlatımında merkeze alınan kişilerde başka bir ifadeyle olayın kimin gözüyle anlatıldığı konusunda değişikliğine gidilmeli, anlatımlar Hz. Peygamber üzerinden olduğu kadar sahabe üzerinden de anlatılmalıdır.

14. Hz. Peygamber'in hayatından temel prensipler çıkarılarak sünnetler güncellenmeli ve topluma bu sünnetler çerçevesinde bir hayat sunulmalıdır.

15. "Kur'an bize yeter" söyleminde olduğu gibi güncel meselelerin daha çok ses getirdiğinden hareketle ülkenin dini problemlerine de hutbelerde yer ayrılmalıdır.

16. Hutbelerde alıntılanan metinlerin ara ara kaynağı zikredilmelidir.

17. İrşat kurulları bünyesinde hutbelerin geri dönüşlerini tespit amacıyla bir birim oluşturulmalıdır. Bu birim tarafından sık sık anket vb. çalışmalarla analizler yapılmalı ve böylece hutbeler cemaatin ilgi alanına dâhil edilmelidir.

18. Hutbelerin daha işlevsel bir hale gelmesi için ise akademik camiayla iş birliği halinde olunmalıdır.

Sonuç

Ülkemizde din işlerinden sorumlu en üst kurum ve bu sorumluluğu anayasayla belirlenmiş olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevleri arasında toplumun dinî yönden

aydınlatılması ve onların dini-ahlakî normlara uygun bir yaşantıya sahip olabilmesi için gerekli bilgilendirilmenin yapılması yer almaktadır. Dolayısıyla devletin umûr-i diniyyede tek resmî kurumu olma niteliğini taşıyan Diyanet'in faaliyet ve uygulamaları her daim toplumun dikkatini çekmektedir. Toplumun her zaman muhatap aldığı ve itibar ettiği bir konuma da sahiptir.

Diyanet'in topluma en geniş ölçekte ulaşabilme yollarından biri de Cuma ve bayram namazlarında düzenli olarak okunan ve her aşaması kendi sorumlulukları arasında yer alan hutbelerdir. Toplumun Cuma ve bayram namazlarına katılım oranları, beş vakit namazlarını camide cemaatle kılanlarla kıyaslandığında katbekat fazladır. Bu durum hutbelerin üzerinde titizlikle durulmasını gerektiğini açıkça göstermektedir. Cuma ve bayram namazlarına iştirak edenlerin büyük bölümünün Diyanet'le iletişiminin tek kanalının bu vakitler /hutbeler olması, bu titizliği daha da gerekli kılmaktadır.

Dinin pratik ve ahlakî normlarının uygulanmasında o dinin peygamberi başta olmak üzere dikkat çekici şahsiyetlerin hayatının örnek teşkil etmek üzere aktarılması son derece işlevseldir. Bu açıdan baktığımızda siyerin hutbelerde yer verilmesinin önemi ve gerekliliği ortadadır.

Hutbelerde Hz. Peygamber'in örnek yaşamı aktarılırken kuru bilgiden ziyâde uygulanabilecek yönleri öne çıkarılmalıdır. Ancak bu noktada Hz. Peygamber'e ve onun hayatına bütüncül bakmak, onun hayatını konjonktüre uygun şekilde parçalara ayırmamak gerekir.

Ayrıca hutbelerde gündemin gerekli kıldığı konuların yanı sıra bir insanın bütün hayatını ilgilendiren ve yaşamı boyunca uygulaması gereken, Hz. Peygamber'in hayatındaki evrensel yönlerle ve ilkelere de yer vermek gerekir. Böylece siyer bir bütün halinde ve işlevsel bir şekilde topluma ulaştırılmış olacaktır. Bunun yanı sıra istenilen hedefe ulaşmada da önemli bir yol kat etmeyi sağlayacağı ortadadır.

Ek 1: Hutbelerde Hz. Peygamber için Kullanılan İfadeler:

Allah Resûlü ³²	Resul-i Ekrem (s.a.s.) ³³	Sevgili Peygamberimiz ³⁴
Merhamet Peygamberi ³⁵	Resul-i Ekrem Efendimiz ³⁶	O'nun sevgili elçisi Muhammed Mustafa (s.a.s.) ³⁷
Efendimiz (s.a.s.) ³⁸	Muhammed Mustafa (a.s.) ³⁹	Son Peygamber

³² Bkz., 06.02.2015 tarihli hutbe: *Şükür Nimetleri Arttırır*; 17.04.2015 tarihli hutbe: *Dünya Bize, Biz Birbirimize Emanetiz*; 12.06.2015 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım!*; 31.07.2015 tarihli hutbe: *İnsan: Akıllı ve Sorumlu Varlık*; 07.08.2015 tarihli hutbe: *Kulluğun Özü: İhsan*; 04.09.2015 tarihli hutbe: *Kardeşliği Körelten Afetler: Tecessüs, Su-i Zan...*; 18.12.2015 tarihli hutbe: *Rahmet ve Merhamet Yüklü Adalet Peygamberi*; 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*; 26.02.2016 tarihli hutbe: *Ahirete İman*; 17.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an, Ramazan ve Çocuk*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 16.09.2016 tarihli hutbe: *Edebi Bayramlara Birlikte Yol Alabilmek*; 14.10.2016 tarihli hutbe: *Hayata Emekle Dokunmak*; 18.11.2016 tarihli hutbe: *Ümmü'l-Kitap: Fatıha*; 25.11.2016 tarihli hutbe: *Hayatın Gayesi*; 31.03.2017 tarihinde hutbe: *Rağbetimiz, Rabbimize Olsun!*; 12.05.2017 tarihli hutbe: *Samimiyetsizliğin Adı: Riya*; 07.07.2017 tarihli hutbe: *İmanımız ve İhsanlığımızın İmtihanı: Mülteciler*; 18.08.2017 tarihli hutbe: *Alışveriş ve Ticaret Ahlakı*; 01.09.2017 tarihli hutbe: *İman ve İslam Tezahürü: Faydasız Şeylerden Uzak Durmak*; 15.09.2017 tarihli hutbe: *Bilenen Bilmeyenler Bir Olur Mu?*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*.

³³ Bkz., 06.03.2015 tarihli hutbe: *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez*; 20.03.2015 tarihli hutbe: *İnsanı İyilik Yaşatır*; 05.06.2015 tarihli hutbe: *İslâm, Irkçılığın Her Türüsünü Reddeder*; 23.10.2015 tarihli hutbe: *Kerbela'yı Doğru Anlamak*; 10.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an Ayı Ramazan*; 19.08.2016 tarihli hutbe: *Mümin ve Emanet Bilinci*; 07.10.2016 tarihli hutbe: *Yürekerimizi Sahrâ-ı Kerbelâ'ya Dönüştürmüleyelim*; 28.10.2016 tarihli hutbe: *Din-i Mübin-i İslam*; 10.03.2017 tarihli hutbe: *Kötülüğe Engel Olabilmenin Yolu İyiliktir*, 14.04.2017 tarihli hutbe: *Hz. Peygamber ve Güven Toplumunu*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Müminin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 30.06.2017 tarihli hutbe: *Allah'ın Sıkı Tutulmasını Emrettiği Bağ: Sila-i Rahim*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*; 10.11.2017 tarihli hutbe: *Örnek İnsan: Mümin*.

³⁴ Bkz., 13.02.2015 tarihli hutbe: *İman*; 20.02.2015: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!*; 11.09.2015 tarihli hutbe: *Birliğimiz Beraberliğimizi, Kardeşliğimizi Muhafaza Edelim!*; 01.04.2016 tarihli hutbe: *Öfkeye Hakim Olmak*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Müminin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*.

³⁵ Bkz., 20.02.2015 tarihli hutbe: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!*; 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 03.04.2015 tarihli hutbe: *Hakiki Sevgi: Allah'ı Sevmek, Allah İçin Sevmek*; 17.04.2015 tarihli hutbe: *Dünya Bize, Biz Birbirimize Emanetiz!* (4 defa); 01.04.2016 tarihli hutbe: *Öfkeye Hakim Olmak*.

³⁶ Bkz., 06.02.2015 tarihli hutbe: *Şükür Nimetleri Arttırır*; 22.05.2015 tarihli hutbe: *Boş Şeyleri Terk Ederek Hayatı Anamlı Kılmak*; 18.12.2015 tarihli hutbe: *Rahmet ve Merhamet Yüklü Adalet Peygamberi*; 22.04.2016 tarihli hutbe: *Tevhid ve Vahdetin Öncüsü Müminler*; 19.08.2016 tarihli hutbe: *Mümin ve Emanet Bilinci*; 10.02.2017 tarihli hutbe: *Mümince Yakarışın Adı: Dua*; 31.03.2017 tarihinde hutbe: *Rağbetimiz, Rabbimize Olsun!*; 07.04.2017 tarihli hutbe: *Zulüm Ebedi Değildir*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Müminin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 02.06.2017 tarihli hutbe: *Orucun Açlığı Açgözlülüğü Tedavi Eder*; 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*; 24.11.2017 tarihli hutbe: *Mevlid-i Nebi*.

³⁷ Bkz., 13.02.2015 tarihli hutbe: *İman*.

³⁸ Bkz., 27.03.2015 tarihli hutbe: *Kul ve Kamu Hakkı*. (2 defa); 03.04.2015 tarihli hutbe: *Hakiki Sevgi: Allah'ı Sevmek, Allah İçin Sevmek*; 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 24.04.2015 tarihli hutbe: *Manevi Coşkunun Zirvesi: Üç Aylar*; 08.05.2015 tarihli hutbe: *Cana Can Olmak: Aile*; 15.05.2015 tarihli hutbe: *Miraç Kandili*; 12.06.2015 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım!*; 26.06.2015 tarihli hutbe: *Tevhid ile Gelen Hutbe*; 03.07.2015 tarihli hutbe: *Cennet Kapılarının Anahtarı: Yetimler*; 10.07.2015 tarihli hutbe: *Kadir Gecesi, Kadir Bilenler İçindir*; 07.08.2015 tarihli hutbe: *Kulluğun Özü: İhsan*; 14.08.2015 tarihli hutbe: *İmanın Tezahürü: Fedakarlık ve İsar*; 21.08.2015 tarihli hutbe: *Birlik ve Beraberliğimiz Harcı: Kardeşliğimiz*; 28.08.2015 tarihli hutbe: *Hac Yolculuğunda Hak Yolculuğuna*; 04.09.2015 tarihli hutbe: *Kardeşliği Körelten Afetler: Tecessüs, Su-i Zan...*; 02.10.2015 tarihli hutbe: *Yaratılan Rabbinin Adıyla Oku!*; 09.10.2015 tarihli hutbe: *Namaz Dürüştür*; 16.10.2015 tarihli hutbe: *Merhamet İksirini Yudumlayabilmek*; 30.10.2015 tarihli hutbe: *Peygamberler, İnsanlığın Yolunu Aydınlatan Rehberlerdir*; 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 27.11.2015 tarihli hutbe: *İmanı Hayat Kılabilmek*; 18.12.2015 tarihli hutbe: *Rahmet ve Merhamet Yüklü Adalet Peygamberi*; 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*; 08.01.2015 tarihli hutbe: *Edep ve Hayâ*; 29.01.2016 tarihli hutbe: *En Güzel İsimler O'nundur*; 11.03.2016 tarihli hutbe: *Dünyayı İyilik Değiştirir*; 01.04.2016 tarihli hutbe: *Öfkeye Hakim Olmak*; 13.05.2016 tarihli hutbe: *Huzur ve Muhabbed Ocağı: Ailemiz*; 27.05.2016 tarihli hutbe: *Namaz Anımadır*; 03.06.2016 tarihli hutbe: *Gelin Gönüller Yapalım*; 17.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an, Ramazan ve Çocuk*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 12.08.2016 tarihli hutbe: *Sırat-ı Müstakim*; 19.08.2016 tarihli hutbe: *Mümin ve Emanet Bilinci*; 26.08.2016 tarihli hutbe: *Hayat Veren Din: İslam*; 02.09.2016 tarihli hutbe: *Kulluk ve Samimiyet Beyanı: Kurban*; 12.09.2016 tarihli hutbe: *Kurban Bayramı*; 16.09.2016 tarihli hutbe: *Edebi Bayramlara Birlikte Yol Alabilmek*; 23.09.2016 tarihli hutbe: *Allah'ım! İtimle Yücelt Biz!*; 07.10.2016 tarihli hutbe: *Yürekerimizi Sahrâ-ı Kerbelâ'ya Dönüştürmüleyelim*; 14.10.2016 tarihli hutbe: *Hayata Emekle Dokunmak*; 03.03.2017 tarihli hutbe: *Firdevs Cennetine Mirasçı Olmak*; 03.03.2017 tarihli hutbe: *Firdevs Cennetine Mirasçı Olmak*; 12.05.2017 tarihli hutbe: *Samimiyetsizliğin Adı: Riya*.

³⁹ Bkz., 06.03.2015 tarihli hutbe: *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez*; 20.03.2015 tarihli hutbe: *İnsanı İyilik Yaşatır*; 07.10.2016 tarihli hutbe: *Yürekerimizi Sahrâ-ı Kerbelâ'ya Dönüştürmüleyelim*; 20.01.2016 tarihli hutbe: *Rahmân'ın*

		Muhammed Mustafa (s.a.s.) ⁴⁰
Peygamberimiz ⁴¹	Efendimiz Muhammed Mustafa ⁴²	İslam Peygamberi ⁴³

Mümin Kulları.

⁴⁰ Bkz., 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 11.11.2016 tarihli hutbe: *Kelime-i Şehadet*.

⁴¹ Bkz., 06.02.2015 tarihli hutbe: *Şükür Nimetleri Artırır*; 27.02.2017 tarihli hutbe: *Ölüm ve Ötesi*; 06.03.2015 tarihli hutbe: *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez*; 27.03.2015 tarihli hutbe: *Kul ve Kamu Hakkı*; 24.04.2015 tarihli hutbe: *Manevi Coşkunun Zirvesi: Üç Aylar*; 08.05.2015 tarihli hutbe: *Canı Can Olmak: Aile*; 15.05.2015 tarihli hutbe: *Miraç Kandili*; 05.06.2015 tarihli hutbe: *İslâm, İrkçiliğin Her Türüsünü Reddeder*; 26.06.2015 tarihli hutbe: *Tevhid ile Gelen Hutbe*; 03.07.2015 tarihli hutbe: *Cennet Kapılarının Anahtarı: Yetimler*; 10.07.2015 tarihli hutbe: *Kadir Gecesi, Kadir Bilenler İçindir*; 07.08.2015 tarihli hutbe: *Kulluğun Özü: İhsan*; 14.08.2015 tarihli hutbe: *İmanın Tezahürü: Fedakarlık ve İsar*; 21.08.2015 tarihli hutbe: *Birlik ve Beraberliğimiz Harcı: Kardeşliğimiz*; 28.08.2015 tarihli hutbe: *Hac Yolculuğunda Hak Yolculuğuna*; 04.09.2015 tarihli hutbe: *Kardeşliği Körelten Afetler: Tecessüs, Su-i Zan...*; 18.09.2015 tarihli hutbe: *Kurbanlarımız Kardeşlik İçin*; 02.10.2015 tarihli hutbe: *Yaratan Rabbinin Adıyla Oku*; 09.10.2015 tarihli hutbe: *Namaz Diriliştir*; 23.10.2015 tarihli hutbe: *Kerbela'ya Doğru Anlamak*; 30.10.2015 tarihli hutbe: *Peygamberler, İnsanlığın Yolunu Aydınlatan Rehberlerdir*; 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 13.11.2015 tarihli hutbe: *Zikir: Kalplere Hayat Veren İksir*; 20.11.2015 tarihli hutbe: *Küresel Terörün Hedef Aldığı Din: İslam*; 27.11.2015 tarihli hutbe: *İmanı Hayat Kılabilmek*; 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*; 08.01.2015 tarihli hutbe: *Edeple ve Hayâ*; 29.01.2016 tarihli hutbe: *En Güzel İsimler O'nundur*; 05.02.2016 tarihli hutbe: *Şimdi Yaraları Sarıma Zamana*; 26.02.2016 tarihli hutbe: *Âhirete İman*; 01.04.2016 tarihli hutbe: *Öfkeye Hakim Olmak*; 06.05.2016 tarihli hutbe: *O Büyük Güne Hazır Mıyız?*; 13.05.2016 tarihli hutbe: *Huzur ve Muhabbet Ocağı: Ailemiz*; 20.05.2016 tarihli hutbe: *Mahremiyeti Yitirmek Mahrumiyettir*; 03.06.2016 tarihli hutbe: *Gelin Gönüller Yapalım*; 17.06.2016 tarihli hutbe: *Kur'an, Ramazan ve Çocuk*; 24.06.2016 tarihli hutbe: *Arınma Vesilesi: Zekât ve İnfâk*; 01.07.2016 tarihli hutbe: *Kabrimizi Yücelten Gece: Kadir Gecesi*; 08.07.2016 tarihli hutbe: *Rabbimize Yakınlaşma Vesilesi: Sila-i Rahim*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 22.07.2016 tarihli hutbe: *Gün, Milletçe Kenetlenme ve Geleceğimizi İnşa Etme Günüdür*; 05.08.2016 tarihli hutbe: *Kulluk Sadece Allah'a Özgüdür*; 12.08.2016 tarihli hutbe: *Sırat-ı Müstakim*; 19.08.2016 tarihli hutbe: *Mümin ve Emanet Bilinci*; 26.08.2016 tarihli hutbe: *Hayat Veren Din: İslam*; 02.09.2016 tarihli hutbe: *Kulluk ve Samimiyet Beyanı: Kurban*; 09.09.2016 tarihli hutbe: *Bayram v Hz. İbrahim*; 29.09.2016 tarihli hutbe: *Allah'ım! İlimle Yücelt Bizi!*; 30.09.2016 tarihli hutbe: *Cami ve Kitap Medeniyeti*; 07.10.2016 tarihli hutbe: *Yürekerimizi Sahrâ-ı Kerbelâ'ya Dönüştürmeyelim*; 14.10.2016 tarihli hutbe: *Hayata Emekle Dokunmak*; 21.10.2016 tarihli hutbe: *Allah'a Verdiği Söze Sadık Kimse: Mümin*; 28.10.2016 tarihli hutbe: *Din-i Mübîn-i İslam*; 04.11.2016 tarihli hutbe: *Örnek Ümmet Olabilmek*; 11.11.2016 tarihli hutbe: *Kelime-i Şehadet*; 25.11.2016 tarihli hutbe: *Hayatın Gayesi*; 02.12.2016 tarihli hutbe: *Yeryüzünün Küçük ve Onurlu Halifesi: Çocuk*; 16.12.2016 tarihli hutbe: *Her Zorlukta Beraber Bir Kolaylık Vardır*; 27.01.2017 tarihli hutbe: *Namaza Zayi Etmek*; 03.02.2017 tarihli hutbe: *Ahit, Akit ve Misak Olarak Nikâh*; 10.02.2017 tarihli hutbe: *Mümince Yakarışın Adı: Dua*; 24.02.2017 tarihli hutbe: *Allah'a Sığınmanın En Güzel İfadesi: Muavvizeteyn Suresi*; 14.04.2017 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Güven Toplumu*; 21.04.2017 tarihli hutbe: *Mümin Güvenen ve Güvenilen İnsandır*; 28.04.2017 tarihli hutbe: *Güven ve Muhabbet Köprüsü: Selam*; 05.05.2017 tarihli hutbe: *Nedamet ve Ümidin Adı: Tövbe*; 12.05.2017 tarihli hutbe: *Samimiyetsizliğin Adı: Riya*; 19.05.2017 tarihli hutbe: *Gerçek Özgürlük: Allah'a Kulluk*; 26.05.2017 tarihli hutbe: *Üzerimizde Her Canın Hakkı Vardır*; 09.06.2017 tarihli hutbe: *Kur'an Aynda Kur'an'la Buluşalım*; 30.06.2017 tarihli hutbe: *Allah'ın Sıku Tutulmasını Emrettiği Bağ: Sila-i Rahim*; 07.07.2017 tarihli hutbe: *İmanımız ve İnsanlığımızın İmtihanı: Mülteciler*; 04.08.2017 tarihli hutbe: *Rahman'a Has Kul Olabilmek*; 11.08.2017 tarihli hutbe: *Âyete'l-Kürsî'den Öğrendiğimiz Hakikatler*; 18.08.2017 tarihli hutbe: *Alışveriş ve Ticaret Ahlakı*; 25.08.2017 tarihli hutbe: *Allah'a Yakın Olma Arayışı: Kurban*; 01.09.2017 tarihli hutbe: *İman ve İslam Tezahürü: Faydasız Şeylerden Uzak Durmak*; 01.09.2017 tarihli hutbe: *Kurban Bayramı*; 08.09.2017 tarihli hutbe: *Mazlumun Yanında Olmak*; 15.09.2017 tarihli hutbe: *Bilenle Bilmeyenler Bir Olur Mu?*; 29.09.2017 tarihli hutbe: *Cami, Şehir ve Medeniyet*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*; 06.10.2017 tarihli hutbe: *Allah'ı Unutanlar, Unutulurlar*; 13.10.2017 tarihli hutbe: *Cennet Yolcusu Olabilmek*; 20.10.2017 tarihli hutbe: *Mümince Bir Duruş: Tevekkül*; 27.10.2017 tarihli hutbe: *Şükreden Bir Kul Olabilmek*; 03.11.2017 tarihli hutbe: *Sünnet: Nebvi Kılavuz*; 10.11.2017 tarihli hutbe: *Örnek İnsan: Mümin*; 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*; 24.11.2017 tarihli hutbe: *Mevlid-i Nebi*.

⁴² Bkz., 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 31.07.2015 tarihli hutbe: *İnsan: Akıllı ve Sorumlu Varlık*; 12.08.2016 tarihli hutbe: *Sırat-ı Müstakim*; 25.08.2017 tarihli hutbe: *Allah'a Yakın Olma Arayışı: Kurban*; 01.09.2017 tarihli hutbe: *Kurban Bayramı*.

⁴³ Bkz., 26.06.2015 tarihli hutbe: *Tevhid ile Gelen Hutbe*; 11.11.2016 tarihli hutbe: *Kelime-i Şehadet*.

Peygamber Efendimiz ⁴⁴	Kutlu Nebi ⁴⁵	Âlemlere Rahmet Peygamberimiz ⁴⁶
Resûlullah ⁴⁷	Rahmet Elçisi ⁴⁸	Âlemlerin Rahmet Kaynağı Efendimiz ⁴⁹
Resûlullah Efendimiz ⁵⁰	Rahmet Peygamberi ⁵¹	İslam Peygamberi Hz. Muhammed ⁵²
Muhammed Mustafa (s.a.s.) ⁵³	Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.s.) ⁵⁴	Efendiler Efendisi ⁵⁵
Hatemü'l-Enbiya Muhammed Mustafa (s.a.s.) ⁵⁶	Âlemlere Rahmet Elçisi	Hâtemü'n-Nebi ⁵⁸

⁴⁴ Bkz., 20.02.2015 tarihli hutbe: *Her Can Kutsal ve Dokunulmazdır!*; 13.03.2015 tarihli hutbe: *Çanakkale Şehitlerine*; 20.03.2015 tarihli hutbe: *İnsanı İyilik Yaşatır*; 03.04.2015 tarihli hutbe: *Hakiki Sevgi: Allah'ı Sevmek, Allah İçin Sevmek*; 10.04.2015 tarihli hutbe: *Hiz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Ahlakı*; 22.05.2015 tarihli hutbe: *Boş Şeyleri Terk Ederek Hayatı Anlamlı Kılmak*; 12.06.2015 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım!*; 26.06.2015 tarihli hutbe: *Tevhid ile Gelen Hutbe*; 10.07.2015 tarihli hutbe: *Kadir Gecesi, Kadir Bilenler İçindir*; 24.07.2015 tarihli hutbe: *Gün Birlik ve Dirlik Günüdür*; 11.09.2015 tarihli hutbe: *Birliğimiz Beraberliğimizi, Kardeşliğimizi Muhafaza Edelim!*; 16.10.2015 tarihli hutbe: *Merhamet İksirini Yudumlayabilmek*; 06.11.2015 tarihli hutbe: *Her İnsan Allah'ın Bir Âyetidir*; 08.01.2015 tarihli hutbe: *Edebiyat ve Hayâ*; ⁴⁴ 18.03.2016 tarihli hutbe: *Çanakkale ve Birlik Ruhu*; 03.06.2016 tarihli hutbe: *Gelin Gönüller Yapalım*; 12.09.2016 tarihli hutbe: *Kurban Bayramı*; 18.11.2016 tarihli hutbe: *Ümmü'l-Kitap: Fatıha*; 10.03.2017 tarihli hutbe: *Kötülüğe Engel Olabilmenin Yolu İyiliktir*; 07.04.2017 tarihli hutbe: *Zulüm Ebedi Değildir*; 05.05.2017 tarihli hutbe: *Nedamet ve Ümidin Adı: Tövbe*; 12.05.2017 tarihli hutbe: *Samimiyetsizliğin Adı: Riya*; 02.06.2017 tarihli hutbe: *Orucun Açlığı Açgözlülüğü Tedavi Eder*; 09.06.2017 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım*; 16.06.2017 tarihli hutbe: *Zekât, Kazancı Artırır; Faiz Yok Eder*; 23.06.2017 tarihli hutbe: *Ömrümüzü Ramazan Kılabilmek*; 25.06.2017 tarihli hutbe: *Ramazan Bayramı*; 01.09.2017 tarihli hutbe: *İman ve İslam Tezahürü: Faydasız Şeylerden Uzak Durmak*; 29.09.2017 tarihli hutbe: *Cami, Şehir ve Medeniyet*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*; 20.10.2017 tarihli hutbe: *Mümince Bir Duruş: Tevekkül*; 27.10.2017 tarihli hutbe: *Şükreden Bir Kul Olabilmek*; 03.11.2017 tarihli hutbe: *Sünnet: Nebevi Kilavuz*; 10.11.2017 tarihli hutbe: *Örnek İnsan: Mümin*.

⁴⁵ Bkz., 15.05.2015 tarihli hutbe: *Miraç Kandili*; 19.06.2015 tarihli hutbe: *Vakit İyilik Vakti Bu Ramazan ve Her Zaman*; 17.07.2015 tarihli hutbe: *Ramazan Mektebinin Öğrettikleri*; 24.07.2015 tarihli hutbe: *Gün Birlik ve Dirlik Günüdür*; 04.09.2015 tarihli hutbe: *Kardeşliği Körelten Afetler: Tecessüs, Su-i Zan...*; 27.11.2015 tarihli hutbe: *İman Hayat Kılabilmek*; 14.10.2016 tarihli hutbe: *Hayata Emekle Dokunmak*.

⁴⁶ Bkz., 10.07.2015 tarihli hutbe: *Kadir Gecesi, Kadir Bilenler İçindir*; 16.09.2016 tarihli hutbe: *Edebi Bayramlara Birlikte Yol Alabilmek*; 14.04.2017 tarihli hutbe: *Hiz. Peygamber ve Güven Toplumu*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*.

⁴⁷ Bkz., 06.03.2015 tarihli hutbe: *Allah, Aşırı Gidenleri Sevmez*; 10.03.2017 tarihli hutbe: *Kötülüğe Engel Olabilmenin Yolu İyiliktir*; 10.11.2017 tarihli hutbe: *Örnek İnsan: Mümin*.

⁴⁸ Bkz., 20.03.2015 tarihli hutbe: *İnsanı İyilik Yaşatır*; 27.03.2015 tarihli hutbe: *Kul ve Kamu Hakkı*; 17.04.2015 tarihli hutbe: *Dünya Bize, Biz Birbirimize Emanetiz*; 03.07.2015 tarihli hutbe: *Cennet Kapılarının Anahtarları: Yetimler*; 02.10.2015 tarihli hutbe: *Yaratan Rabbinin Adıyla Oku!*; 16.10.2015 tarihli hutbe: *Merhamet İksirini Yudumlayabilmek*; 18.12.2015 tarihli hutbe: *Rahmet ve Merhamet Yüklü Adalet Peygamberi*; 25.03.2016 tarihli hutbe: *Hak ve Hakikat*; 13.05.2016 tarihli hutbe: *Huzur ve Muhabbet Ocağı: Ailemiz*; 08.07.2016 tarihli hutbe: *Rabbimize Yakınlaşma Vesilesi: Sila-i Rahim*; 10.03.2017 tarihli hutbe: *Kötülüğe Engel Olabilmenin Yolu İyiliktir*; 13.10.2017 tarihli hutbe: *Cennet Yolcusu Olabilmek*.

⁴⁹ Bkz., 24.07.2015 tarihli hutbe: *Gün Birlik ve Dirlik Günüdür*; 09.12.2016 tarihli hutbe: *Halep'te İnsalık Ölmesin*.

⁵⁰ Bkz., 15.05.2015 tarihli hutbe: *Miraç Kandili*; 03.07.2015 tarihli hutbe: *Cennet Kapılarının Anahtarları: Yetimler*; 07.08.2015 tarihli hutbe: *Kulluğun Özü: İhsan*; 06.05.2016 tarihli hutbe: *O Büyük Güne Hazır Mıyız?*; 23.06.2017 tarihli hutbe: *Ömrümüzü Ramazan Kılabilmek*; 15.09.2017 tarihli hutbe: *Bilenle Bilmeyenler Bir Olur Mu?*; 22.09.2017 tarihli hutbe: *Hicret: Kutlu bir Yolculuk*; 03.11.2017 tarihli hutbe: *Sünnet: Nebevi Kilavuz*; 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*; 24.11.2017 tarihli hutbe: *Mevlid-i Nebi*.

⁵¹ Bkz., 15.05.2015 tarihli hutbe: *Miraç Kandili*; 12.06.2015 tarihli hutbe: *Kur'an Ayında Kur'an'la Buluşalım!*; 07.08.2015 tarihli hutbe: *Kulluğun Özü: İhsan*; 27.11.2015 tarihli hutbe: *İman Hayat Kılabilmek*; 24.06.2016 tarihli hutbe: *Arınma Vesilesi: Zekât ve İnfâk*; 05.08.2016 tarihli hutbe: *Kulluk Sadece Allah'a Özgüdür*; 07.04.2017 tarihli hutbe: *Zulüm Ebedi Değildir*; 19.05.2017 tarihli hutbe: *Gerçek Özgürlük: Allah'a Kulluk*; 18.08.2017 tarihli hutbe: *Alışveriş ve Ticaret Ahlakı*.

⁵² Bkz., 24.07.2015 tarihli hutbe: *Gün Birlik ve Dirlik Günüdür*.

⁵³ Bkz., 30.10.2015 tarihli hutbe: *Peygamberler, İnsanlığın Yolunu Aydınlatan Rehberlerdir*; 15.04.2016 tarihli hutbe: *Tevhid ve Vahdet Medeniyeti*; 21.10.2016 tarihli hutbe: *Allah'a Verdigi Söze Sadık Kimse: Mümin*; 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*.

⁵⁴ Bkz., 20.11.2015 tarihli hutbe: *Küresel Terörün Hedef Aldığı Din: İslam*; 17.11.2017 tarihli hutbe: *Allah Katında Din İslam'dır*.

⁵⁵ Bkz., 01.01.2016 tarihli hutbe: *Rabbimiz! Bizi Dosdoğru Yola İlet!*.

⁵⁶ Bkz., 04.11.2016 tarihli hutbe: *Örnek Ümmet Olabilmek*.

⁵⁸ Bkz., 05.08.2016 tarihli hutbe: *Kulluk Sadece Allah'a Özgüdür*.

	Muhammed Mustafa ⁵⁷	
Muhammedü'l-Emîn ⁵⁹	Emin Peygamber ⁶⁰	Rahmet Peygamberi Efendimiz ⁶¹
Rahmet Elçisi Muhammed Mustafa ⁶²		

Kaynaklar

Akgün, Vahdettin. “Diyanet Gazetesinde Yayınlanan Hutbe Konular.” *Diyanet İlmî Dergi*, no 30 (1994): 77-94.

Akkaya, Ahmet Yaşar. “Darbe Döneminde Diyanet Hutbeleri.” *Hutbe Kitabı*, editör Emine Görsoy Naskali, 331-341. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.

Aksoy, Mehmet. “Şeyhülislamlıktan Diyanet İşleri Başkanlığı'na Geçiş.” Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1997.

Boyacıoğlu, Ramazan. “Hilafetten Diyanet İşleri Başkanlığı'na Geçiş.” Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1992.

Demir, Zekiye. “Diyanet Hutbelerinde Kadın Söylemi (2011-2013).” *Toplum Bilimleri Dergisi*, no 7 (2013): 95-118.

Diyanet. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019. <https://www2.diyanet.gov.tr/DinHizmetleriGenelMudurlugu/sayfalar/hutbelerlistesi.aspx>.

Doğan, Recâi. “Cumhuriyet Öncesi Dönemde Yaygın Din Eğitimi Açısından Hutbeler.” *Ankara Üniversitesi İFD*, no 39 (1999): 491-533.

Hamdi Keleş. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019. <http://hamdikeles.blogspot.com.tr/2016/02/cuma-hutbesi-ve-bize-kuran-yeter-anlaysia.html>.

Hutbe Hazırlama Kılavuzu. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019, B.02.1.DİB.0.12.00.01/203-02 sayılı “Hutbe Kılavuzu”.

İhvanlar. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019. <https://ihvanlar.net/2016/02/12/diyanetten-hadis-inkar-eden-kuran-muslumanligina-cevap-hutbesi/>.

Naskali, Emine Gürsoy. “Cuma Hutbeleri ve Toplumun Talepleri.” *Hutbe Kitabı*, editör Emine Görsoy Naskali, 343-346. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.

Odatv. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019. <https://odatv.com/diyanetten-tartisma-yaratan-hutbe-1202161200.html>.

⁵⁷ Bkz., 25.03.2016 tarihli hutbe: *Hak ve Hakikat*; 24.11.2017 tarihli hutbe: *Mevlid-i Nebi*.

⁵⁹ Bkz., 03.03.2017 tarihli hutbe: *Firdevs Cennetine Mirasçı Olmak*.

⁶⁰ Bkz., 14.04.2017 tarihli hutbe: *Hız. Peygamber ve Güven Toplumunu*.

⁶¹ Bkz., 28.04.2017 tarihli hutbe: *Güven ve Muhabbet Köprüsü: Selam*.

⁶² Bkz., 20.10.2017 tarihli hutbe: *Mümince Bir Duruş: Tevekkül*.

Risalehaber. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019. <http://www.risalehaber.com/mustafa-islamoglu-ve-cuma-hutbesi-17943yy.html>.

Rize Müftülüğü. Erişim Tarihi: Ekim 16, 2019, <http://www.rizemuftulugu.gov.tr/haberler.asp?katID=14>.

Şık, Mehmet Sırrı. “Güneydoğu Anadolu Bölgesinde 2008-2011 Yıllarında Hutbelerde Kullanılan Hadislerin Değerlendirilmesi.” Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2019.

Yarç, Güler. “Osmanlı’da Hutbe.” *Hutbe Kitabı*, editör Emine Görsoy Naskali, 3-102. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.

Yaşaroğlu, M. Kâmil. “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Hutbe Hizmetlerine Genel Bir Bakış.” *Hutbe Kitabı*, editör Emine Görsoy Naskali, 103-122. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.

Yazıcı, Nesimi. “Osmanlı Son Döneminden Cumhuriyete Hutbelerimiz Üzerine Bazı Düşünceler.” *Ankara Üniversitesi İFD, Özel Sayı* (1999): 209-16.

Zengin, Zeki Salih. “Osmanlılar Döneminde Yaygın Din Eğitimi Faaliyeti Olarak Hutbeler.” *Çukurova Üniversitesi SBED*, no 17 (2008): 379-98.

**Teaching Sirah in the Khutbah (2015-2017) Prepared by Presidency of Religious Affairs
– Problems and Solution Offers –**

Abstract

The Presidency of Religious Affairs is the only official institution carrying out the works related to the Islamic religion in our country and it has been undertaking various services in order to enlighten the society in terms of religion since its establishment in 1924. These services include Friday and religious holiday khutbahs. With these khutbahs, Religious Affairs communicates directly with a large part of the society on a regular basis every week. In fact, the number of those who attend the Friday and Eid prayers is higher than those who perform the five-time prayers in a day. In other words, Religious Affairs addresses almost every layers of society with khutbahs. On the other hand, in this context, it should be stated that the fact that it is easy to reach different layers of the society with khutbahs shows that there is an area open to abuse. In fact, nowadays, as in the past, communities, associations and foundations in the Islamic world as well as other societies are fed by khutbahs delivered by the leaders. Therefore, khutbahs should not be ignored. It is possible to consider that Religious Affairs has assumed full responsibility at every stage of khutbahs as a sign of its awareness on this issue. Khutbahs have a great place in the formation and remodeling of religious thoughts of Muslims, and even in the setting of their agenda. Undoubtedly, life of the Prophet Muhammed (pbuh) has great importance. To build the mind worlds and social structures of Muslims, to teach them moral norms and values are built only with the Prophet. This shows again the importance of khutbahs. Because of this value of khutbahs, it is necessary to be considered as an autonomous study in the context of the teaching sirah. Therefore, in this study, we aimed to examine all aspects of sirah narratives in the khutbahs taught in mosques affiliated to The Presidency of Religious Affairs. However, we should say here that we limit our study to the khutbahs taught between 2015 and 2017. During these years, 162 khutbahs totally were given in mosques. In these khutbahs, we tried to determine narrative and teaching of the sirah. We offered some solutions to the problems identified. Hadishs and sections of the prophet life are often included in the context of different subjects. However, both the sections described in the life of the Prophet and the profiles of the prophet presented are seen to be quite different despite the diversity of the audience. We should mention that the same is true to the sources referenced in khutbahs too. In fact, this situation gives rise to a number of problems instead of producing solutions. No doubt, the exploitation of both the person and the life of the prophet is one of these. As a result of this, history witnesses the breaks and concussions that occur among Muslims.

Keywords: Presidency of Religious Affairs, Khutbah, Teaching Sirah, Sirah.